

Aan: De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (BZK).

Betreft: Voorstel vanuit het sociaal werk als bijdrage aan de Energietransitie en specifiek het Programma Aardgasvrije wijken.

Contactpersoon: Lizet Klein Nagelvoort / kleinnagelvoort@bpsw.nl - 06-159 38 151

Geachte Jeroen Boon, projectleider VNG Programma Aardgasvrije Wijken,

Graag bieden we je namens een aantal partners in het sociaal werk bijgevoegd voorstel aan. Wij denken dat het sociaal werk van betekenis kan zijn bij de energietransitie en specifiek bij het Programma Aardgasvrije wijken.

Met vriendelijke groet,

Drs. Jan Willem Bruins / directeur
BPSW/ www.bpsw.nl

Drs. Paul Vlaar / adviseur en opbouwwerker & Bernice Kamphuis / opbouwwerker
Krachtproef Energie / www.krachtproef.org

Drs. Edwin Luttik / beleidsadviseur
Sociaal Werk Nederland
www.sociaalwerknederland.nl

Dr. Maarten ter Huurne / Onderzoeker en docent
Hogeschool Utrecht, Lectoraat Participatie en Stedelijke Ontwikkeling)
<https://www.hu.nl/onderzoek/participatie-en-stedelijke-ontwikkeling>

Drs. Elise Nauta / Voorzitter Sectoraal Adviescollege Hogere Sociale Studies Vereniging Hogescholen
Directeur Instituut Sociaal Werk Hogeschool Utrecht
www.hu.nl

Sociaal werk, samenlevingsopbouw en de energietransitie

Inleiding

De transitie naar een duurzame energievoorziening zorgt voor grote veranderingen in de economie en de samenleving. Volgens het kabinet moet de energietransitie beheersbaar, betaalbaar en rechtvaardig zijn. In het Klimaatakkoord staat dat participatie een voorwaarde is voor succes. (Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties, 2020). Ook heeft de energietransitie democratische besluitvorming nodig voor betrokkenheid en draagvlak.

In 2050 moeten alle ruim 13.404 (CBS, 2020) wijken in Nederland aardgasvrij zijn. Op basis van de gemeentelijke Transitievisie Warmte, moeten gemeenten uitvoeringsplannen opstellen op wijkniveau. Momenteel zijn er in ruim 800 wijken bewonersinitiatieven aan de slag met plannen om hun wijk aardgasvrij te maken en ook bezig voor eigen opwekstroom (Vlaar, 2019).

Daarnaast bestaat uw Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) uit 46 deelnemende proeftuinen. In de periode 2019-2021 biedt u, een landelijk ondersteuningsprogramma in samenwerking met vijf maatschappelijke organisaties, als onderdeel van de Participatiecoalitie. Zij zetten hun netwerk in en ondersteunen met ervaring en kennis.

Burgerparticipatie

Op basis van een (korte) analyse (BPSW) van een aantal dossiers van de deelnemende proeftuinen in het PAW valt het op dat gemeente, energiebedrijven, woningcorporaties en waterschap veelal onderdeel zijn van Regie & Organisatie (Proeftuinen, 2020). In slechts sommige gemeenten zitten er ook vertegenwoordigers van bewoners of wijkverenigingen daadwerkelijk aan tafel.

Wat daarnaast opvalt in het onderdeel Participatie en Communicatie (Proeftuinen, 2020) is dat hier bewoners veel nadrukkelijker betrokken zijn. Dat betrekken lijkt echter vooral te bestaan uit informeren, mee praten en meedoen maar minder bij het nemen van beslissingen. Zij zijn bijvoorbeeld niet betrokken in de daadwerkelijke keuze voor het warmte alternatief. Soms is er een welzijnsorganisatie en/of sociaal werker betrokken in het Participatie en Communicatie proces maar vaak ook niet.

Er is veel optimisme bij bewoners in wijken om mee te doen. Zij nemen initiatief en maken plannen om bijvoorbeeld van het gas af te gaan. (Vlaar, 2019). Bovenstaande participatie in de Proeftuinen van bewoners wordt ook wel beschreven als doe-democratie (Tonkens, 2015). Het lijkt erop dat er verwarring is tussen democratische besluitvorming en 'zelf actie ondernemen'.

In het PAW gaat het veelal over 'zelf actie ondernemen' en lijkt het in mindere mate te gaan over democratische besluitvorming. Uit het onderzoek van Tonkens (2015) blijkt echter dat 'afzijdige burgers' niet te enthousiasmeren zijn voor bijvoorbeeld inspraakavonden. Je kunt je dus afvragen of iedereen inspraak heeft op beslissingen (democratische besluitvorming) en vervolgens ook alle burgers kunnen meedoen.

Rechtvaardige verdeling

Zoals gezegd moet de energietransitie ook rechtvaardig zijn. Dat betekent dat elk huishouden voldoende toegang moet hebben tot duurzame energiebronnen in het huis. In Europa, ook in Nederland is energiearmoede een groot probleem. In Nederland hebben namelijk honderdduizenden huishoudens te maken met energiearmoede (TNO, 2020). Zij kampen met lichamelijke- en geestelijke gezondheidsklachten vanwege het wonen in slecht geïsoleerde en geventileerde woningen.

Huishoudens die niet kunnen investeren in duurzame oplossingen krijgen te maken met oplopende energiekosten (TNO, 2020). Zij hebben geen budget om oplossingen te bekostigen. Daarnaast kunnen zij als huurder minder makkelijk beslissen over aanpassingen aan hun huis omdat woningcorporaties dat veelal voor hen beslissen. Ook de specifieke regelingen in het PAW zijn niet gericht op energiearme huishoudens. En daarnaast lijkt het programma ook niet specifiek gericht op het geven van een rol aan 'afzijdige burgers' in het Participatie proces.

Sociaal werk

In het Programma Aardgasvrije Wijken wordt er veelal ingezet op twee sporen (VNG, 2020). In spoor één staat het participeren van de –al- actieve bewoners centraal. In spoor twee gaat het over participatie van (afzijdige) burgers met sociale problematiek in o.a. kwetsbare wijken. Wat betreft spoor twee zou het belangrijk zijn dat ook het sociaal werk bij PAW aan tafel zit.

Sociaal werk is een professie die van oudsher gericht is op het bevorderen van sociale cohesie en emancipatie en zelfstandigheid van mensen. In het werk staan de principes van sociale rechtvaardigheid, mensenrechten, collectieve verantwoordelijkheid en respect voor diversiteit centraal (BSPW, 2020). Sociaal werk is van oudsher gericht op wijken en dorpen (Vlaar, 2019).

Sociaal werkers werken volgens de logica van het activeren: aansluiten en afstemmen, empowerment, partnership, arrangeren, insceneren en ten slotte verbinden (Spierts, 2015). Sociaal werkers hebben een belangrijke taak in het verbinden en mobiliseren van bewoners evenals het tegengaan van sociale ongelijkheid (Movisie, 2020). Er werken ruim 50.000 sociaal werkers (opbouwwerkers, wijkteammedewerkers, maatschappelijk werkers, raadslieden, ouderenwerkers) in de wijken in Nederland.

In een bijeenkomst in december 2020 van de BPSW met opbouwwerkers, onderzoekers en docenten waren de deelnemers unaniem van mening dat sociaal werkers een cruciale rol hebben in het ondersteunen van mensen die het kwetsbaarst zijn in de energietransitie. Sociaal werkers zijn gespecialiseerd in ondersteunen van de agenda van burgers om vorm te geven aan de eigen leefomgeving.

Vanuit het sociaal werk willen we uw aandacht vragen voor de volgende vier aandachtspunten:

- Sociaal werk is essentieel om afzijdige burgers te activeren, arrangeren en te verbinden in de wijken. Ook onderzoek voor effectieve interventies hierin is belangrijk.
- Sociaal werk vraagt expliciete aandacht voor honderdduizenden huishoudens waarin er al sprake is van energiearmoede. Zij dienen extra te worden ondersteund in specifieke oplossingen rondom het thema Energiearmoede.
- Sociaal werk is cruciaal in kwetsbare wijken waarin sociale problematiek de boventoon voert. Zorg er voor dat voldoende sociaal werkers geëquipeerd en opgeleid zijn.
- Sociaal werk wil graag bijdragen aan een integrale wijkaanpak en de opstart van een landelijke Taskforce voor het thema energietransitie in samenwerking met VNG ,Programma Aardgasvrije Wijken en de Participatiecoalitie.

Brondocumenten:

- BPSW (2020). Verslag strategisch overleg opbouwwerk/community development.

- Hal (2020). De derde succesfactor bij het aardgasvrij maken van wijken.

<https://www.aardgasvrijewijken.nl/documenten/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=1442158>

- Hogeschool Utrecht (2020). <https://www.hu.nl/onderzoek/projecten/de-sociale-kant-van-de-energietransitie>

- Klimaatakkoord (2020). <https://www.klimaatakkoord.nl/themas/draagvlak-en-participatie>

- Platform 31 (2020). Energietransitie en gezondheid in kwetsbare wijken.

<https://www.platform31.nl/publicaties/energietransitie-en-gezondheid-in-kwetsbare-wijken>

- Rijksoverheid (2020). Dossier Deventer, Apeldoorn, Hogeveen, Goeree-Overflakkee en Opsterland

<https://aardgasvrijewijken.nl/proeftuinen/default.aspx>

- Tonkens (2015). Montessori-democratie. <https://kennisopenbaarbestuur.nl/rapporten-publicaties/montessori-democratie/>

- TNO (2020). Energiearmoede.

<https://www.tno.nl/nl/aandachtsgebieden/energietransitie/roadmaps/systeemtransitie/de-sociale-aspecten-van-de-energietransitie/energiearmoede/>

- Vlaar (2019). Energietransitie: opbouwwerk er tegenaan.

https://www.canonsociaalwerk.eu/2019_Masterclass-Opbouw/2019-11-Paul-Vlaar-energietransitie-ertegenaan-met-opbouwwerk.pdf

- Vlaar & Kamphuis (2020). Sociale benadering energietransitie in complexe wijken.

<https://krachtproef.org/files/krachtproef.org/uploads/files/714622/Sociale%20benadering%20energietransitie%20in%20complexe%20wijken.pdf>